Przesyłka opłacona ryczałtem

AIDAS

VILNIAUS LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS
eina antradieniais ir penktadieniais

DUODA NEMOKAMUS PRIEDUS
Ūkininkams – „ŪKININKĄ"
Vaikams – „VARPELĮ"

Nr. 44 | Vilnius 1938 m. rugsėjo 30 d. | Pirmi metai

AR IŠ TIKRO PASKUTINIS HITLERIO ŽODIS?

Šalia šio straipsnio dedame paskutinės Vokietijos kanclerio Hitlerio kalbos santrauką. Hitleris savo kalbą pasakė šio mėn. 26 dieną didelėje Berlyno salėje. Joje buvo susirinkę jo partijos nariai, kurie savo vadą pasitiko didelėmis ovacijomis ir kalbą dažnai nutraukdavo karštu delnų plojimu. Ypač gyvai reaguodavo minia į tas kalbos vietas, kuriose Hitleris pabrėždavo arba vokiečių laimėjimus, arba sustiprintu balsu pakartodavo jos reikalavimus.

Vokietijos vado pareikštus reikalavimus galima palyginti prie diktuotės, kada yra uždrausta kalbėti, o reikia tik rašyti. Mūsų laikraščio bendradarbis p. *St.*, kurio straipsnį dedame šio numerio kitoje vietoje, parašė savo įspūdžius iš Paryžiaus, pavadinęs juos „Versalis—Godesbergas". Iš tikro pavadinimas tikslus, tik pasikeitė vietos ir diktuotojai. Maždaug prieš 20 metų Didįjį karą laimėjusios valstybės Versalyje diktavo taikos sąlygas vokiečiams. Tuomet vokiečių nuomonės nieks neklausė, su jais nesitarė, tik pakvietę į posėdžių salę padiktuodavo sąlygas. Tuomet taikos prašė vokiečiai, kurių parlamentarai su baltomis vėliavomis perėję frontą sutiko priimti bet kokias sąlygas. Dabar, po 20 metų anglai su prancūzais, pasipuošę baltomis vėliavomis, atėjo pas vokiečius prašyti taikos. Vokiečių vadas padiktavo sąlygas, pareikšdamas, kad dėl jų su niekuo nesiderėsiąs. Vadinasi, anglų ir prancūzų parlamentarai gali p a d i k t u o t a s sąlygas priimti arba atmesti; dėl jų diskutuoti ir derėtis negalima.

Kai šitai rašome, dar nežinia, koks bus galutinis anglų ir prancūzų, o taip pačiu ir betarpiškai suinteresuoto Čekoslovakijos atsakymas į Hitlerio sąlygas. Žinome tik tiek, kad jas galės p r i i m t i ar a t m e s t i, o nuo to pareis t a i k a ar k a r a s.

Iš to seka, kad pergyvename dramatiškiausį pokarinės Europos gyvenimo laikotarpį, kada milijonai žmonių su dideliu nekantrumu laukia, kas bus spalių 1 dieną. Kai skaitytojai gaus šį „Aido" numerį, taikos ar karo klausimas gal jau bus išspręstas. Tai gyvenamojo momento dalykas.

Nors trumpai apibūdinę gyvenamąjį laikotarpį, šioje vietoje norime pabrėžti vieną svarbų momentą pasakytoje kanclerio Hitlerio kalboje. Hitleris, kalbėdamas apie Čekoslovakijos vokiečius, taip išsireiškė:

„Yra tai paskutinis teritorinis reikalavimas, kurį statau Europai. Nuo šio reikalavimo neatsisakysiu, ir, jei Dievas leis, jį išpildysiu".

Iš šių žodžių visos Europos spauda padarė dvi pagrindines išvadas: 1) Hitleris neatsakys nuo jo padiktuotų sąlygų Čekoslovakijos klausimu ir 2) Daugiau prie jokių Europos valstybių teritorinių pretensijų neturės.

Kaip bus pasielgta su Čekoslovakija, paaiškės artimiausiu metu. Kas dėl antros išvados, tai atpasakojus ją suprantamiau, tektų pažymėti, kad, prijungus Sudetų kraštą*) prie Vokietijos, jos vadai nereikš jokių pretensijų dėl Prancūzijos, Šveicarijos, Italijos, Vengrijos, Lenkijos, Lietuvos, Danijos, Olandijos ir Belgijos sienų.

Toksai Vokietijos kanclerio pareiškimas viso pasaulio akivaizdoje yra istorinis faktas, kurio pasėkos tikrai gali būti ilgametė Europos taika, dėl kurios visi yra neramūs ir netikri. Neramumo centras iki šiol buvo Berlyne, iš kur dažnai girdėdavome reiškiamas pretensijas beveik prie visų kaimyninių Vokietijos valstybių. Dabar užgirdome visiškai ką kita, užgirdome, kad Sudetų klausimas yra p a s k u t i n i s Vokietijos teritorinis Europai reikalavimas, kurį išpildžius Europoje prasidėsiąs taikingo gyvenimo laikotarpis.

Visi Europos įtakingiausieji dienraščiai, kalbėdami apie šį Hitlerio pareiškimą, stato ties juo klaustuką. Vadinasi, lyg ir netiki, kad Sudetų krašte baigtųsi Vokietijos ekspansija. O tačiau 1938 metais rugsėjo 26 dieną 75 milijonų valstybės galva iškilmingai pareiškė, kad daugiau nestatys Europoje teritorinių reikalavimų.

Ar toks istorinis pasižadėjimas bus praktikoje tesėtas — parodys ateitis.

*) Apie jį rašome kitose šio numerio vietose, paduodami žinių apie Sudetų krašto turtus ir jo istoriją. Red.

HITLERIO KALBA BERLYNE

Sudetus turi atiduoti Vokietijai spalių 1 dieną. Sudetai tai paskutinis teritorinis vokiečių reikalavimas Europoje

Šio mėn. 26 dieną 20 val. Berlyno sporto rūmuose įvyko didelis susirinkimas, kurio metu Hitleris pasakė kalbą. Jis iš pradžios priminė, kad vasario 22 dieną reichstago posėdyje pirmą kartą iškėlė „būtiną principinį reikalavimą". Tauta jį girdėjusi ir supratusi. „Vienas valstybės vyras (Šušnigas) to supratimo neparodė ir jis yra pašalintas, o mano pažadas įvykdytas. Antrą kartą aš kalbėjau partijos suvažiavime Niurenberge, keldamas tą patį reikalavimą. Ir vėl tą reikalavimą girdėjo tauta. Šiandien aš atsistoju prieš jus ir pirmą kartą kalbu pačiai tautai, kaip mūsų didžiuoju kovos metu, ir jūs žinote, ką tai reiškia. Likusiam pasauliui negali pasilikti daugiau jokio abejojimo: dabar čia kalba ne vadas ar vienas žmogus, bet vokiečių tauta. Ir jei aš dabar esu tos tautos kalbėtojas, tai aš žinau: šią sekundę visa ta milijoninė tauta žodis į žodį pritaria mano žodžiams, patvirtina juos ir laiko savo pačios priesaika".

Toliau Hitleris pareiškė, kad klausimas, kuris paskutiniais mėnesiais ir savaitėmis jaudina, visiems yra žinomas. Aptaręs šios valstybės klausimą, Hitleris plačiau sustojo ties ginklavimosi problema, pareikšdamas, kad visi jo pasiūlymai nusiginkluoti buvo atmesti. Ir tik po to Vokietija pradėjusi ginkluotis į niekq neatsižvelgdama. Dabar Vokietija yra galutinai apsiginklavusi.

Iš eilės Hitleris apibūdino Vokietijos santykius su Prancūzija, Anglija, Lenkija ir Italija. Užsiminęs apie Čekoslovakiją, Hitleris tarp kitko pasakė:

„Dabar mums pasiliko paskutinė problema, kuri turi būti ir bus išspręsta. Tai yra paskutinis teritorinis reikalavimas, kurį aš keliu Europoje. Tačiau tai yra reikalavimas, nuo kurio aš neatsisakysiu ir kurį aš, jei Dievas leis, įvykdysiu. Kalbėdamas dabar jums, aš, savaime suprantama, užjaučiu visų tautų prislėgtųjų likimui. Aš užjaučiu slovakų, lenkų ir ukrainiečių likimui. Tačiau kalbu, aišku, tik už mano vokiečių likimą".

Hitleris prikišo prezidentui Benešui pažadą sutvarkyti Čekoslovakiją, panašiai kaip Šveicarija, kantonais. Hitleris kalbėjo apie „teroro režimą", apie vokiečių „šaudymą" ir apie „naikinamą karą" Čekoslovakijoje. Esą, tais metais iš Čekoslovakijos išsikėlę 600.000 vokiečių. Su vokietybe buvę nuosekliai kovojama. Hitleris padarė Čekoslovakijai priekaištą, kad ji „dabar naudojasi bolševizmu, kaip įėjimo vartais". Esą, tautinės mažumos Čekoslovakijoje verčiamos „prisidėti prie politikos, kuri veda prie šaudymo į savo brolius." „Dabar, mano tautiečiai, aš laikau, kad laikas atėjo kalbėti aiškiai". Jis priminė, kad Čekoslovakijoje esama septynių milijonų, o Vokietija yra daugiau kaip 75 milijonų tauta. „Aš pateikiau Anglijos vyriausybei memorandumą su paskutiniu ir galutiniu vokiečių pasiūlymu. Tas pasiūlymas reiškia įgyvendinimą to, ką ponas Benešas jau yra pažadėjęs. To pasiūlymo turinys yra visai paprastas: ta sritis, kuri pagal gyventojus yra vokiška ir jų pageidavimu turi priklausyti Vokietijai ir tai ne tuomet, kada ponui Benešui pavyks, gal, ištremti vieną ar du milijonus vokiečių, bet dabar, tuojau. Aš parinkau tas sienas, kurios atitinka per dešimtmečius surinktą medžiagą apie tautų ir kalbų pasiskirstymą Čekoslovakijoje. Vis dėlto, aš esu teisingesnis, negu ponas Benešas, ir nenoriu panaudoti jėgos, kurią mes turime. Aš iš anksto nustačiau: ta sritis bus prijungta prie Vokietijos, nes joje gyvena vokiečiai. Galutinę sieną nustatyti aš palikau ten gyvenančių tautiečių balsui nuspręsti. Tai yra, aš nustačiau, kad toje srityje turi įvykti plebiscitas". Plebiscitas vyksiąs pagal Saaro krašto balsavimo pagrindus. Hitleris sutikęs, kad plebiscitą patikrintų tarptautinė kontrolės komisija, o sienas nustatytų vokiečių - čekų komisija. Per balsavimą Hitleris sutikęs atitraukti vokiečių kariuomenę ir pakviesti britų legioną tam laikui tvarkai ir ramumui palaikyti. Toliau jis padėkojo Čemberlenui už jo pastangas ir pareiškė: „Aš jį patikinau, kad vokiečių tauta nieko kito nenori, kaip tik taikos. Aš toliau patikinau ir pakartoju dabar čia, kad sureguliavus šią problemą Vokietijai nelieka Europoje daugiau jokios teritorinės problemos".

Užsienis apie Hitlerio kalbą

Jau praėjusiame „Aido" numeryje buvo minėta, kad paskutinės Hitlerio kalbos laukė nekantriai visa Europa, norėdama užgirsti, ką dar kartą pasakys Vokietijos vadas.

Kalbą (jos santrauką padavėme aukščiau) pasakius, tuojau prasidėjo jos aiškinimai. Valandai praėjus, Londone ir Paryžiuje jau buvo išleisti laikraščių ekstra priedai su svarbesnėmis Hitlerio kalbos ištraukomis, o antradienio rytą visi dienraščiai padavė ištisai kalbą, pridėdami savo pastabas ir aiškinimus.

Įtakingiausi dienraščiai, svarstydami Hitlerio kalbą, pažymi, kad ji buvusi žymiai švelnesnė, negu šio mėn. 12 dieną pasakyta kalba, uždarant hitlerininkų partijos kongresą. Tiesa, vietomis kanclerio tonas ir forma buvo aštri, bet turinys švelnesnis.

Sutraukus svarbiausias kalbos mintis, galima jas išdėstyti penkiuose punktuose:

1) *Vokietija pareikalavo tik to, ką Čekoslovakijos vyriausybė priėmė Anglijos—Prancūzijos plane,*

2) *Vokietija sutiko, kad išvedant tarp Čekoslovakijos ir Vokietijos sieną dalyvautų tarptautinė komisija,*

3) *Vokietija nesikiš į Čekoslovakijos vidaus reikalus,*

4) *Kancleris Lenkijos ir Vengrijos reikalavimus tik trumpai suminėjo, pareikšdamas, kad esąs susirūpinęs tiktai Sudetų klausimu,*

5) *Vokietija aiškiai pažymėjo, kad Sudetų klausimas yra paskutinis teritorinis Vokietijos reikalavimas.*

Svarstydami šiuos punktus, daugelis laikraščių reiškia nuomonę, kad Sudetų klausimas bus išspręstas taikingai ir tuo būdu bus išvengta karo.

Ką pasiūlė Čemberlenas Hitleriui

Nors Čemberleno paskutinio Hitleriui nusiųsto laiško turinys oficiališkai nepaskelbtas, bet spaudoje pasirodė žinių, ką Čemberlenas pasiūlė Hitleriui.

Jei tikėti toms žinioms, Čemberlenas pasiūlė, kad spalių 1 dieną vokiečių kariuomenė užimtų tik dalį Sudetų krašto, kur yra miestai: Egeras, Ašas, Halkenau, Karlsbadas ir Marienbadas (šie abu garsūs kurortai). Užėmus šiuos miestus, vokiečių kariuomenė toliau neitų. Tuo pačiu metu turėtų būti sudaryta tarptautinė komisija, kuri išvestų naujas Vokietijos-Čekoslovakijos sienas.

Pažymėtinas Čemberleno laiško užbaigimas. Anglijos premjeras, išdėstęs savo pasiūlymus, įspėjo Hitlerį, kad, jeigu jis per griežtai imtųsi prie Čekoslovakijos, tai galinčios būti nepageidaujamos pasėkos.

Ką daro prancūzai ir anglai

Atrodo, kad šiuo istoriniu momentu vieni anglai deda visas pastangas išlaikyti taiką. Tačiau yra kiek kitaip. Anglai tik palaiko tiesioginius ryšius su vokiečiais, o iš tikro nedaro jokio žingsnio nepasitarę su prancūzais.

Jau minėjome, kad šio mėn. 25 ir 26 dienomis Londone viešėjo Prancūzijos premjeras ir užsienių reikalų ministeris, su kuriais tarėsi anglų ministeriai. Be to, viešėjo Londone vieną dieną vyriausias prancūzų vadas generolas Gamelinas, kuris tarėsi su anglų generalinio štabo viršininkais.

Visa tai rodo, kad prancūzai su anglais tariasi dėl kiekvieno naujo pasiūlymo išgelbėti taiką.

Pavyzdžiui, po tų pasitarimų ir po Hitlerio kalbos, prabilo Anglijos premjeras, kuris, be to, nusiuntė Hitleriui dar vieną laišką.

Lenkija—Čekoslovakija

Kaip žinome, Lenkijos vyriausybė pareikalavo tokių pačių teisių Čekoslovakijos lenkams gyventojams, kokios bus pripažintos vokiečiams. Šitokį Lenkijos vyriausybės reikalavimą parėmė visi lenkiški laikraščiai ir daugelyje miestų susikaupė lenkų gyventojų mitingai. Be to, kaip jau buvo rašyta, yra pradėtas organizuoti Užolzės Silezijai gelbėti korpusas, kurį savanoriais rašosi lenkai.

Ryšium su visa tuo, šio mėn. 26 dieną Čekoslovakijos Prezidentas d-ras Benešas atsiuntė Lenkijos Prezidentui prof. Moscickiui

(*Žinios pabaiga 4-tame puslapyje*)

Miunchene sprendžiamas taikos klausimas

Šio mėn. 28 dieną politinė padėtis Europoje buvo labai įtempta. Užtenka, pavyzdžiui, suminėti, kad tą dieną nuo pat ryto atsakingi diplomatai dėjo paskutines pastangas gelbėti taiką ir, kai atrodė, kad padėtis negerėja, Anglijoje buvo paskelbta karo laivyno mobilizacija. Sušauktame Anglijos parlamente Čemberlenas atpasakojo paskutinių kelių savaičių įvykius, pareikšdamas, kad jis padėjo visas pastangas išgelbėti ir užtikrinti taiką, bet pasėkos yra mažos.

Kalbant Čemberlenui buvo jam paduotas raštas, po kurio padėtis pasikeitė. Pasirodo, kad tai buvo kanclerio Hitlerio telegrama, kuria jis kvietė Čemberleną atvykti šio mėn. 29 dieną į Miuncheną, kur yra pakviesti Italijos premjeras Musolinis ir Prancūzijos— Deladieras, kurie visi tą dieną atvyko į Miuncheną.

Tuo būdu rugsėjo 29 dieną Miunchene keturių didžvalstybių premjerai sprendžia taikos klausimą.

Apie šios konferencijos rezultatus pranešime kitame „Aido" numeryje, dabar pažymima, kad šiai konferencijai priduodama labai didelės reikšmės ir tikimasi, kad taika bus išgelbėta.

KALBAME RAŽANČIŲ

Spalių mėnesį Bažnyčia kviečia ražančiaus kalbėti. Mūsų šventyklose rytais ar vakarais išstatomas Švenčiausis Sakramentas ir kalbama dalelė ražančiaus su Marijos litanija. Tą paprotį įvedė popiežius Leonas XII 1883 m.

Ražančių kalbame, nes jaučiamės Marijos vaikai ir tikimės iš jos pagelbos. Marija mūsų motina, ji mus myli, nori mums padėti, ji dangaus karalienė, galinga prašymu pas Dievą, daug gali duoti.

Pasaulyje vis suirutė ir vargai. Žmonių reikalų eibės. Pykstasi tautos dėl savo slėgiamų vaikų, galanda ginklus ir žvangina. Nedaug, rodos, stinga, kad Europa vėl apsilietų kraujais... Tesaugo mus mūsų dangiškoji motina nuo karo nelaimių.

O mūsų vargai... Sunku su duona, sunku su darbu... Yra kliūčių tautos veiklai, yra kliūčių draugijoms, nėra sąlygų organizuotai šviestis ir žengti pirmyn prie šviesesnio rytojaus... Darome, ką galime, bet mūsų jėgos silpnos, kelkime akis į dangų, kur mūsų brangioji motinėlė... Dievo motina, melsk už mus... dabar...

Malda naramins mūsų skaudančias širdis, malda įkvėps pasitikėjimo ir ištvermės, sukels darbus, darbai prie darbų dėsis, širdis prie širdies glausis ir mes, galingi vienybe, įveiksime kliūtis...

Ražančių kalbame bažnyčioje, bet galima kalbėti ir namie. Galime įsitaisyti altorėlį kaime, ir melstis kartu su kitais. Kaip tai gražu! Seniai ir jaunimas renkasi vakarais prie Marijos paveikslo, skaito paslapčių apmąstymus, kalba pasveikinimus, gieda litaniją ir Marijos garbei giesmes. Nėra čia nelietuviškų sekmadienių, nėra čia trukdymų, laisvai, sava kalba meldžiamės ir mokome melstis savo vaikučius. Dievui garbinga, mums smagu, kartais naudinga. Taigi įrinksimės ir melsimės!

Bažnyčia duoda atlaidų už ražančiaus kalbėjimą. Kas kalba ražančių bažnyčioje prie Švenčiausio Sakramento, tas gauna visuotinius atlaidus už kiekvieną dalelę sukalbėtą, kas kalba namie, tai už kiekvieną dalį 7 metų atlaidus, o už pakalbėjimą ražančiaus bent per 10 dienų—visuotinius atlaidus. Sąlygos visuotiniems atlaidams—išpažintis, komunija, atlankymas bažnyčios ir malda popiežiaus intencija — 6 poteriai.

A. Radeika.

Kas darosi kaimuose

Iš kaimo ateina žinių, kad kaikuriose vietose padidėjo girtuokliavimas, padaugėjo nusikaltimų. Paieškokime, kame glūdi šio reiškinio tikros priežastys?

Džiaugėmės prieš kelerius metus mūsų kaimo darytąja pažanga. Kaimas buvo jau įstatytas į gerą švietimosi ir, apskritai, į kultūrinimosi kelią. Nors ir negreit, bet buvo einama priekin, buvo jausti kaimo noras šviestis ir kultūrėti. Visokie blogi įpročiai buvo pradėję iš kaimo nykti. Tiesa, vienur kitur pasitaikydavo išsišokimų, bet, apskritai imant, eita geryn. Knyga, laikraštis, kultūringos pramogos buvo jau ištrenkę iš daugelio rankų peilį ir „svincauką". Jaunimas švietėsi, rengė vakarėlius, dalyvavo lietuviškose organizacijose. Visa tai labai gerai užimdavo jaunimą ir atitraukdavo jį nuo blogų darbų.

Dabar mūsų kaimo vaizdas vėl kitėja. Kadaise būdavo daug kultūrinių pramogų, o maža nusikaltimų, dabar kultūrinių pramogų visai nėra, o nusikaltimų dažnėja. Vietoje knygos dažno jaunuolio rankoje vėl švitruoja peilis ar lindi rankovėje „svincauka". Kaiman vėl veržiasi tamsumas ir blogi, nekultūringi įpročiai.

Mes iš savo pusės visuomet kovojome ir dabar kovojame su visokiomis kaime įsivyravusiomis blogybėmis, visuomet smerkėme ir ateityje smerksime blogus jaunimo darbus, bet kas iš to viso, jeigu neturime kultūrinių priemonių su nusikaltamumu kovoti. Žinoma juk, kad daugiausia nusikaltimų pasitaiko ten, kame vyrauja tamsumas. Taigi vienintelė tikroji priemonė kovoti su nusikaltimais yra švietimas, minių kultūrinimas. Bausmės, gal būt, mažiausią reikšmę turi kovoje su nusikaltimais. Deja, neturime kultūringų priemonių kovai su visokiomis blogybėmis kaime. O vien tik žodžiai, papeikimai niekuomet negali duoti gerų vaisių ne tik čia, bet ir kitur. Svarbiausia duoti jaunimui galimybę pačiam dalyvauti švietimosi darbo organizavime. Tik tuo būdu galima jaunimą atitraukti nuo blogų darbų.

A. P.

Užrašykime karo laikų atsiminimus

Gal nėra tokio žmogaus, kuris nemėgtų pasakoti, klausyti ar skaityti atsiminimų iš praėjusiųjų laikų. Visiems juk įdomu žinoti, kas seniau buvo, kaip seniau žmonės gyveno. Daugelis net kasdieninio gyvenimo pasikalbėjimo temų, tai vis kalba apie tai, kas buvo ir kas dabar yra. Žmonės mėgsta lyginti dabartį su praeitim ir iš tų palyginimų, sugretinimų daryti tam tikras praktiškas išvadas. Praeities gyvenimo klaidos įspėja mus, kad daugiau taip nedarytum, o laimėjimai paskatina toliau tuo pačiu keliu eiti. Trumpai tariant, praeitis moko, kaip reikia dabar gyventi. Pasakojami senų laikų atsiminimai ir padavimai, kurie eina iš lūpų į lūpas, iš kartų į kartas, yra labai įdomūs, bet jų žinios nėra tikros, nes kiekvienas pasakotojas dažniausiai ne tik pasakodamas pagražina, bet dar ir nuo savęs „naujų" žinių prideda. Kas kita rašyti atsiminimai. Juos gali skaityti po tūkstančių metų ir vis bus tos pačios žinios. Pasakojimi iš lūpų į lūpas atsiminimai ilgainiui tampa kaip kokia legenda, o užrašyti visuomet lieka kaip dokumentas. Ką įrašysi, tai ir kirviu neištašysi, — sako rusų priežodis. Iš mūsų tautos praeities nedaug žinių užsiliko vien todėl, kad pasakojimų per šimtus metų išdilo, išbluko ir, pagaliau, pasimiršo, o rašytų dokumentų ar kokių nors atsiminimų labai mažai buvo rašyta, o ir tų rašytų daugelis žuvo per visokius karus ir sumišimus. Bet, kadangi praeitis mums yra brangi, kadangi iš praeities dažnai pasimokome, kaip reikia gyventi, tai svarbu, kad ta praeitis plačiai būtų žinoma, kad nepasimirštų. O nepasimirš tik tada, kai ji bus aprašyta. Senųjų laikų aprašyti smulkiau jau negalime, nes anų laikų žmonių ir kaulai dulkėlėm pavirto, bet naujesnių laikų, kuriuos dar ir mūsų kartos žmonės atsimena, ne tik galima, bet ir reikia aprašyti. Ypatingai reikalinga užrašyti didesnieji įvykiai, kurie turėjo ir dažnai turi lemiamos reikšmės ateičiai.

Štai prieš 20 metų praūžė Didysis karas, sukrėtęs iš pamatų visą pasaulį ir mūsų kraštą. Dabar dar yra gyvi to karo baisybių liūdytojai, kurie laisvom valandom susirinkusiems jaunesniesiems pasakoja apie tuos laikus kaip kokią pasaką. O ir to karo vargus patyrę mėgsta savo tarpe prisiminti praėjusius laikus. Kas gimė 1918 m. t. y., pačioje karo pabaigoje, šiandien jau 20 metų vyras. Jis jau tų karo laikų, patrankų griaudimo, duobėtų ir vielom išraizgytų laukų, vokiečių okupacijos ir bado metų neatsimena. Atsimena tik tie, kurie karo metu buvo bent kelerių metų. Tie jauniausi karo laikų gyvieji liudytojai šiandien turi jau mažiausia po 30 metų. Praeis dar keliosdešimt metų, neliks ir jų, o didieji įvykiai nugrims tolimon praeitin taip, kaip nugrimdo daugelis įvykių, kaip nugrimdo 1812 m. Napoleono žygis per mūsų kraštą. Apie tą Napoleono žygį mėgsta žmonės užsiminti dar ir dabar, bet, deja, nieko apie jį jau nežino, nes pasakojami atsiminimai išdilo, o rašytų nepasiliko. Žmonių kalbose darosi legenda ir Didysis karas, nors jo pasėkos dar ir dabar neišnykę.

Kas ir kaip reikėtų iš karo laikų atsiminimų užrašyti? Atsakymas į tai trumpas — *viskas ir bet kaip, bet tik teisingai.*

1) Pradėti užrašinėti galima ir naudinga nuo pat karo paskelbimo. Koki buvo pirmieji mūsų krašto žmonėse įspūdžiai, kaip žmonės karą įsivaizdavo, ką rusai apie karą žmonėms kalbėjo.

2) Rusų traukimasis ir vokiečių atėjimas. Pirmieji vokiečiai ir elgimasis su mūsų žmonėmis.

3) Gyvenimas vokiečių okupacijoje. Žmonių išvarymas, sodybų deginimas. Vokiečių rekvizicijos-grobimas, maisto, gyvulių, elgimasis su žmonėmis-mušimai, kankinimai, varinėjimas į darbus; bado metai.

4) Atsiminimai karan paimtų vyrų ir dalyvavusių mūšiuose.

5) Atsiminimai patekusių vokiečių ar austrų nelaisvėn.

6) Atsiminimai iš pirmųjų pokarinių metų—vokiečių traukimasis, kovos su bolševikais ir kitos kovos. Atsistatymo darbai po karo.

Visus šiuos punktus galima dar suskirstyti į daugybę papunkčių, bet čia apie tai nėra reikalo ir kalbėti. Taip pat nereikia suprasti, kad tas, kuris imsis rašyti atsiminimus, būtinai viską surašytų net nuo karo pradžios ligi pabaigos. Labai gerai būtų, kad kas taip galėtų padaryti, bet kas to nepajėgs ar nesugebės, tegul užrašo bent tai, ką geriausia atsimena.

Atsiminimus gali rašyti visi, kas tik moka rašyti. Mokytojai, studentai ir moksleiviai anų laikų jau daugiausia neatsimena, nes jie jauni, bet jie galėtų čia daug padaryti užrašinėdami tai, ką kaimo senesnieji žmonės pasakoja iš savo pergyvenimų. Bet įdomiausi būtų atsiminimai tie, kuriuos patys kaimo žmonės užrašo. Dėl to reikia raginti visus mokančius rašyti, kad atsiminimus iš karo laikų užrašytų. Nereikia labai plačiai užsimoti. Kas gali, gerai, kad plačiau aprašytų, o kas ne, tai tegul bent savo kaimo vargus karo metu surašo. Rašant reikia viską rašyti, ką tik atsimeni: datas, vardus ir pavardes, vietas, kur kas kada įvyko. Jei yra, tai gerai prie atsiminimų pridėti užsilikusius visokius dokumentus (rusų ir vokiečių įsakymai, atsišaukimai ir t. t.).

Atsiminimų kaime apie praėjusius laikus daugybė. Vakarais gražiai juos pasakoja vyresnio amžiaus žmonės patys sau ir jaunesniesiems. Ypačiai gražiai papasakoja pačių giliai pergyventas siurpias valandas, kurios niekad jiems aš atminties neišdils. Užrašykime tuos atsiminimus ir atsiųskime „Aido" redakcijon, kuri kada nors galėtų išleisti gražią žmonių atsiminimų knygą tiems patiems žmonėms pasiskaityti.

m. k.

Vokietijos kancleris ADOLFAS HITLERIS Jis pirmininkauja sušauktoje keturių didžvalstybių premjerų konferencijoje Miunchene. Ši konferencija prasidėjo šio mėn. 29 dieną 15 valandą.

— Šio mėn. 29 dieną popietinėmis valandomis per radiją trumpai prabilo popiežius taikos klausimu.

— Anglijos vyriausybė įsakė visiems svetimšaliams — 1000 žmonių išsikraustyti iš Gibraltaro, kur yra anglų tvirtovės.

— Pranešama, kad paskutiniu metu Olandijoje pradėta daryti visokio maisto atsarga.

— Paskutiniu metu visose pasaulio biržose pabrango dolerio kursas.

— Lenkų spauda praneša, kad Čekoslovakijoje, lenkų gyvenamose vietose veikianti slapta radijo stotis, kuri skatina lenkus kovoti už laisvę.

— Telegramų pranešimu, Japonija esanti pasiryžusi palaikyti Vokietijos ir Italijos politiką.

PETRAS SVYRA. 2)

ŽEMĖ ŠAUKIA.

Pralėkė metai.

Laisvoje šalyje buvo gražus pavasaris.

To pavasario ryto spinduliai rado Vytautą besėdintį prie sergančios motinos lovos.

Motina sunkiai sirgo.

— Vytautai!.. Sūnau mano. Užaugai... Esi ne viskas.

Ligonės akys slidavo po Vytautą sūnų, subrendusį berną. Tas nuleido akis.

— Motina rengias mirti... Kas man bepaliks šiame pasaulyje? — pralėkė jam mintyse.

— Sūnau. Šiandien tau pasakysiu tavo tėvelio valią. Žinai. Jis prieš devyniolika metų, vieną šaltą vasario naktį išėjo į savanorius. Sakė — tėvynė šaukia... Ir žuvo ją gindamas... Vytautai, tu savanorio sūnus...

Ji pažiūrėjo į sūnų.

Akyse jo spindėjo nepaprasta šviesa.

— Aš savanorio sūnus... — tyliai atkartojo Vytautas.

— Išeidamas tėvas liepė tau saaugusiam pasakyti. kad jis žuvo gindamas Lietuvos žemelę... Nori, kad tu, jo sūnus, būtumei doras ir geras lietuvis, kuris moka ir žino savo pareigas. Tokio tavęs troško matyti tėvas.

Nutilo.

Ligonei silpna pasidarė.

Kvėpavo vis rečiau...

— Mama! gal vandens? — paklausė Vytautas.

— Nereikia, Vytautėli. Nieko nepadės... Vytautai, sūnau mano — jos išdžiūvusiu veidu nutekėjo stambūs ašarų krislai...

Motinos lūpos drebėjo.

Vytautas bučiavo jai rankas.

Paskutinį kartą jo lūpos lipo prie savo augintojos rankos...

— Vytautai. Saugok ir pildyk tėvo norus. Mylėk jo palikimą. Visa tai tebūna tau šventenybe, gyvenimu... Aš, tavo vienintelė augintoja, tavo motina mirdama taip pat to paties noriu... Būk lietuvis.

Uždek man žvakę...

Jos veidu nuslinko šešėlis.

Vytautas susipurtė.

— Mama! — sukliko sūnus..!

Motina gulėjo be žado... Mirė. Vytautas, atsiklaupęs bučiavo sustingusias motinos rankas ir šaltą veidą.

— Mama! tu mane užauginai, išmokei, kelią gyvenimam parodei... Nesuskubau atsidėkoti tau už gerumą, už meilę...

Iš Vytauto akių pylėsi ašaros. Verkė...

— Likau vienas... — ištarė Vytautas, žiūrėdamas į motinos lavoną... Rodėsi, kad sustingusios motinos lūpos tebekalba...

— Mylėk, ką tėvas paliko... Tai šventenybė. Būk lietuvis...

O jis vis dar tebežiūrėjo į lavoną.

Lyg ko klausėsi...

— Aš gyvensiu ir būsiu toks, kokio nori tėvai!

•

Ir vėl buvo žiema.

Vėjas nešiojo sniegą. Krovė pusnynus.

Žmonės šventė Vasario 16-tąją. Pamaldose, akademijose praleido žmonės tą dieną.

Saulė slinko į vakarus.

Savanorių kapinėsė susirinko žmonės. Rinkosi pagerbti tuos, kurie savo gyvybę padėjo, kovodami už krašto laisvę.

Kalbėta, giedota...

Savanorių kapų kryžiai vėl linko nuo vainikų. Ant kapų sužibo žvakės...

Paskui žmonės iš kapų skirstėsi. Kapinės tuštėjo.

Tik prie plačiašakės pušies kapo stovėjo bernas. Tas kapas skendo berlinkose ir žvakių šviesoje. Prie kapo stovėjo Vytautas—žuvusio savanorio sūnus... Jo lūpos virpėjo. Meldėsi:

Persižegnojęs ėmė žiūrėti į berlinkose skęstantį kapą. Rodos, norėjo pamatyti tėvą — savanorį..

— Tėve!... Šiemet vienas jau prie tavo kapo... Motina nuėjo ten pas tave... Tėve! Tavo valią, rodos, pildau! Myliu tą žemę, kurią gynei, kuriai negailėjai savo kraujo ir gyvybės... Ne tik dabar myliu, bet mylėsiu amžinai!

Esu savanorio sūnus... Esu lietuvis!..

Daugiau, kad jo kalbos klausėsi tėvas-savanoris.. Rodėsi, kad jis sūnui—našlaičiui vėl mena tas pačias lietuvio pareigas... O jis klausosi.

Vytautas paliko tėvo kapą. Kapinės ištuštėjo.

Berlinkų vainikų žalumas pranyko vakaro prieblandoj; kaikur mirgsėjo žvakės, o ypatingai ant plačiašakės pušies kapo...

Iš šiaurės atlėkė vėjas.

Klaikiai sustaugęs virš kapinių, nulėkė toliau. Kapinių pušelės suvaitojo... Jos vienos ir tos pačios amžinos budėtojos prie savanorių kapų.

— Ilsėkitės, kovotojai, už laisvę...

Ošė senos, išsišakojusios kapinių pušelės...

Nedaug prabėgo metų.

20.

Žemė — Lietuva pradėjo naują gyvenimą.

Jos pakelėse ir laukuose pridygo kryžių. Horizontuose—kryžiai... Kryžiai ant savanorių kapų.

Savanoriai išliejo kraują už Žemės pakeles ir laukus...

Savanorius Žemė šaukė!

Ir liejo savanoriai kraują už Žemę... Savanoriai penėjo Žemę savo krauju!

Bet Žemė vėl šaukia!

Šaukia savo sūnus!

Žemė trokšta ne kraujo sūnų, bet jų prakaito...

Sūnūs išeina į Nemuno ir Neries pakrančių lygumas. Jų laisva daina skrieja po Žemę. Daina Nemuno ir Neries vandenimis plaukia jūron — pasaulin! Lietuvio džiaugsmas ir laimė nemunais ir nerimis lekia pasaulin.

Tai sūnūs — artojai dainuoja!

Juos Žemė šaukia! Ji trokšta jų prakaito.

Artojai verčia Žemės dirvonus. Plienas verčia Žemės pūdymus, atogulius paruges. Artojai verčia naują vagą ir beria jai grūdą. Paskui Nemuno ir Neries pakrančių lygumose ir aplink savanorių kapus suvilnija javai...

Artojai lieja prakaitą. Prakaitu peni Žemę...

Juos Žemė šaukia!

(Galas).

Versalis—Godesbergas

Šiuo metu Europa pergyvena didelį taikos krizį, kokio Didžiajam karui pasibaigus dar nebuvo. Valstybės nugalėtojos tapo nugalėtomis. Godesbergas tai ištirtas antras Versalis, kur įvyko Vokietijos revanžas.

Sudetų klausimas nėra vien Čekoslovakijos, bet visos Vidurinės Europos, visų Vokietijos srytinių valstybių klausimas, netgi didžiųjų demokratijų — Prancūzijos ir Anglijos klausimas.

Anglija su Prancūzija, aukodamos Sudetus Vokietijai, perbraukė savo diktuotus Versalyje punktus, išsižadėjo nugalėtojo vardo ir tapo lygios su nugalėta Vokietija, galima sakyti, nusilenkė prieš jos galybę. Kyla klausimas kokiam, tikslui taip didelė auka?

Anglijos ir Prancūzijos vadai puikiai atmena Didįjį karą ir gerai žino jo žiaurumą, žino, kuo skiriasi nugalėtojos nuo nugalėto! Todėl visokia kaina nori tos baisenybės išvengti, nori išlaikyti Europoje taiką. Bet ar užteks Sudetų Europos taikai išlaikyti? Tenka labai abejoti, nes Lenkija ir Vengrija pareikalavo tokių pačių teisių savo mažumoms, kokios bus taikomos vokiečiams.

Pro sumažintą Čekoslovakiją, kurią Vokietija tikisi pasiimti į savo globą, ir pro Vengriją, kurioje hitlerininkų judėjimas yra labai stiprus, vokiečiai gali siekti į Rumunijos Transilvaniją, kurioje gyvena apie 800.000 vokiečių, stropiai Vokietijos globojamų. Taip pat Rumunijos žibalas, javai visuomet buvo ir bus Vokietijai labai reikalingi.

Turint visa tai galvoje nenuostabu, kad visi bijosi karo, nenuostabu, kad Europa niekuomet nebuvo taip arti karo pavojaus, kaip yra dabar.

Bet sakykim, kad Čekoslovakijos karpymas pasibaigs geruoju, be karo, be didesnių sukrėtimų. Ar jau tada taika Europoje bus užtikrinta? Tenka abejoti, nes Vokietija, turėdama 80 milijonų gyventojų, po tiek laimėjimų, ne galės ramiai žiūrėti į Prancūzijos — Anglijos kolonijas ir tikrai anksčiau ar vėliau norės jas pasiimti. Štai kodėl yra taikai pavojus, o taika, paremta baime, jėga, niekuomet nebus pastovi. Kelis kartus iš eilės sočiai su jėgos pagalba pavalgius, apetitui galo nebus ir sunku nustatyti jam ribas. Galingosios valstybės spaus mažąsias, o šios vykdys jų norus, nes negalės atsispirti. Bet kai kada nors ateityje susidurs dvi valstybės, kurios jausis lygiai galingomis, ir nenorės viena kitai nusileisti ir tada taika, sukurta aukomis, skriaudomis, suirs.

Iš viso pastovi taika negali būti paremta jėgos dėsniu, ji turi remtis teise ir teisybe, ji turi būti saugoma ir ginama. Prieš teisę turi būti lygi kiekviena tauta, ar ji didelė ar maža; kiekvienai tautai turi būti duotos teisės ugdyti jos tautines vertybes ir kurti savąją kultūrą.

Galimas daiktas, kad netolimoj ateity Čemberlenas, kuris atstovauja ne tik Anglijos, bet ir Prancūzijos nuomonę, pasiūlys Hitleriui visuotinės taikos planą, kurios statymo darban turėtų būti pakviestos visos valstybės, kurios suorganizuotų Europos gyvenimą taip, kad išnyktų visokios karų priežastys. Manoma netgi sukviesti konferencija, kuri galutinai išspręstų tą klausimą.

Bet tai vėl konferencija, vėl sutartys, protokolai, pasižadėjimai, parašai! Kas dabar gali tikėti sutarčių nuoširdumu, jų realumu? Ką davė Čekoslovakijai sutartis su Prancūzija, Sovietų Rusija, Tautų Sąjunga? Atsiradus pavojuj, kovos lauke ji liko viena.

St.

Ką nori gauti vokiečiai iš Čekoslovakijos

Prieš keletą metų jokiam politikui net sapnuoti neteko, kad 14 milijonų valstybė, sukurta pagal Versalio sutartį, teks karpyti, ardyti, pakirsti jos nepriklausomybę. Jeigu ši valstybė būtų nepajėgusi susitvarkyti, būtų parodžiusi, kad yra be ateities, tai nieks labai nesisielotų, kad norima pakeisti jos politinis žemėlapis. Bet per 20 metų Čekoslovakija, kaipo valstybė, tvarkėsi pavyzdingai ir sumaniai. Įvairių šakų pramonė ir bendrai visas ekonominis gyvenimas padarė tokią pažangą, kokios gal nerasime kitoje valstybėje. Septyni milijonai čekų, valdydami beveik septynius milijonus kitų tautybių per 20 metų išvengė nesusipratimų, nesantaikos, didesnių kivirčių. Atrodė, kad Čekoslovakija, kaip valstybė, turi gražią ir laimingą ateitį, kad beveik 50% mažumų laikui bėgant, jeigu ir pasiliks mažuma, tai pasidarys valstybinga, kaip Šveicarijoje ir pajus, kad ta valstybė, tai jų valstybė ir tik tos valstybės ribose turi užtikrintą gerą būvį ir likimą.

Jeigu prieš penketą metų pasaulinio masto politikai, Čekoslovakijos kūrėjai — Masarykas, Benešas, Krofta būtų numatę, kad teks susidurti su Trečiuoju Reichu (taip yra vadinama dabartinė Vokietija) ir jo reikalavimais, tai Sudetų vokiečių konflikto tikrai būtume nesusilaukę ir būtume neatsidūrę Europos karo išvakarėse. Čekoslovakijos vairuotojai tada būtų pajėgę sudaryti tokias sąlygas, prie kurių Konradas Henleinas būtų ir iki šiai dienai buvęs kuklus ir ramus gimnastikos mokytojas.

Tačiau gyvenimas painus, rytojaus diena taip mažai kam žinoma, kad ir didelės išminties asmenims neįmanoma, tiksliai nusakyti, kokia saulė patekės ir kokis vėjas papūs. Politikams ir, apskritai, visiems paskutiniu metu teko pergyventi daug netikėtų, nenumatytų įvykių, kurie į valstybių gyvenimą ir tarptautinę padėtį įnešė didelių permainų, neaiškumų. Tačiau šiuo žygiu jau žinome, kad po Saro, Pareinės, Austrijos atėjo eilė Čekoslovakijai, kuri gal be didelės širdgėlos sutiktų Hitleriui atiduoti porą milijonų vokiečių, bet negali sutikti atiduoti Sutetų krašto žemių. Sudetų kraštas, tai pirmiausia naturali Čekoslovakijos apsaugos siena. Kalnai iš pietų, vakarų ir šiaurės sudaro geriausią tvirtovę. Be jų Čekoslovakija atsiranda lygumoje, apsuptoje iš trijų pusių kalnais, iš kurių ją galima labai lengvai paversti kaimyninių valstybių poligonu. Be šitų kalnų Čekoslovakija, kaipo valstybė, yra visiškai beginklė ir militariniu atžvilgiu bejėgė.

Be to, Sudetų kraštas turtingiausias žemės turtais ir pramone. Be šio krašto Čekoslovakija taps grynai žemės ūkio šalis. Sudetų krašte sukoncentruota metalurgijos, cheminė, tekstilės, stiklo, keramikos pramonė, kurios gaminiai paplitę ir išgarsėję visame pasaulyje. Be šio krašto Čekoslovakija atsidurtų tokioje padėtyje, kaip didžiausio fabriko savininkas netekęs fabriko, gaminių, pinigų ir pasilikęs su tūkstančiais darbininkų nedideliame darže.

Sunku čia viską išvardyti, ko Čekoslovakija nustotų, netekusi Sudetų krašto. Bet suminėję bent stambesnes vietas suprasime, kodėl ji nenori gražiuoju atiduoti. Pirmiausia todėl, kad neteks garsiųjų kurortų — Karlove Vary (vokiškai Karlsbad), kuriame kasmet būna 70.000 vasarotojų iš visos Europos, Marjańskie Lazny (Marienbad) — 35.000 vasarotojų-ligonių ir Cieplice — 26.000 vasarotojų. Bet svarbiausias ir skaudžiausias nuostolis, tai pramonė. Atiteks vokiečiams Chomutow (Kmotau) metalurgijos centras su 33.000 gyventojų, Trudnou (Trautenau) — linų perdirbimo centras su 20.000 gyventojų, Jablonec — garsios stiklo įmonės su 36.000 gyv., Ujscie (Aussig) — cheminių gaminių centras, be to, mašinų, tekstilės ir stiklo pramonės svarbus rajonas su 45.000 gyv., dažnai girdimas Cheb (Eger), kuriame labai išaugo mašinų gamyba ir odų pramonė su 38.000 gyv., be to, Liberec (Reichenberg) žinomas medvilnės centras ir stiklo pramonės su 50.000 gyventojų, Jachimov (Joachimstahl), kur randasi brangiausio metalo kasyklos, būtent radijaus. Čia yra ir pagarsėjęs radijologijos institutas. Vien tik pramonės miestas yra ir Cieplice (Teplitz-Schonau), kur be metalurgijos ir tekstilės įmonių yra didžiausios akmens anglies kasyklos.

Žodžiu, visa pramonės sritis atiteks Vokietijai. Liks vien tik Bratislavo centras, kur yra nelabai turtingos anglies kasyklos ir metalurgijos įmonės.

Slovakų kraštas yra neturtingas. Tai yra žemės ūkio kraštas, bet žemė nepasižymi derlingumu, be to, dar gana žema žemės ūkio kultūra. Taigi be Sudetų Čekoslovakija pasidaro nuskurusi valstybė, kuriai reikės būti visiškai priklausomai ne tik politiškai, bet ir ekonomiškai.

J.

„Pinigėliai" ir kas toliau

— „Aide" paskelbta, kad sekmadienį bus vakaras, bet tikrai nežinia, ar bus? — daugelis teiravomės šeštadienį ir net sekmadienį. Teiravomės todėl, kad jau esame pasiilgę lietuviško vakaro, kuris praėjusį, jei taip galima išsireikšti, sezoną, buvo retenybė. Būdavo paskelbiama laikraštyje, susirenkame — ir nieko.

Šiuo žygiu pradžia gera ir, duok Dieve, laimingai (nenorėčiau būti blogu pranašu, nes juk rengiami lietuviški vaidinimai yra apolitinės nekaltos pramogos). Tačiau kaip bus toliau, nežinau, o šiuo žygiu, kaipo lietuviškos scenos entuziastas, noriu nors trumpai pasidalinti įspūdžiais, kuriuos patyriau lietuviškų vaidinimų vadinamojo sezono atidaryme. Mūsų scenos mėgėjai suvaidino Sofijos Čiurlionienės komediją „Pinigėliai".

Prisipažįstu, kad „Pinigėlius" pirmą kartą mačiau, bet kai išvežė scenon suparaližuotą Žlibinskienę, apie kurią šokinėja dešimto vandens nuo kisieliaus giminės, kad tik gautų didelį palikimą, kuris galutinai tenka jos sūnui, toptelėjo mintis, kad panašaus turinio komediją esu kažkur matęs. O kai po vaidinimo vienas iš artistų man kušterėjo (šalin pagunda), kad „Pinigėliai" tur būt ar nebus... plagiatas, visiškai nuleidau sparnus. Tačiau pasiguodžiau tuo, kad plagiatizmą turi naikinti be pasigailėjimo kritikai, o man tenka tik pasidalinti, kaip sakiau, įspūdžiais.

Girdėjau nusiskundžiančius veikalo senumu, jo neaktualumu, nes ten kalbama apie rublius, o artistai skaito dabar leidžiamus Vilniuje lietuviškus laikraščius. Mažas disonansas. Bet tiek to. Įdomiau artistai mėgėjai, kurie šiuo žygiu užsireprezentavo visi - in corpore. Vadinasi, parodė, ką gali, ką moka, o publika tegul neužvilia.

Dėl kai kurių sumetimų sunku nagrinėti plačiau visų artistų vaidinimą, kuris yra padaręs didelę pažangą ir jei likimas nepagailėtų režisoriaus, dar didesniu noru skubėtumėm į vaidinimus.

Sunkiausia šiuo žygiu rolė teko *M. Krinickaitei*, kaipo senai, suparaližuotai Žlibinskienei. Jei artistė būtų pagyvenusi, senos moteriškės rolė nebūtų sunku suvaidinti. Bet M. Krinickaitė yra pačiame žydėjime, o čia sėsk iškraipytu veidu į vežimėlį, vyk nuo savęs įkyrėjusias gimines, koliok juos, o kai neklauso, alpk. Visa tai M. Krinickaitė atliko gerai.

Ne blogiau jai sekundavo be galo įkyri isterikė Raudonauskienė, kurios rolę vaidino *St. Kazlauskienė*. Gal vietomis jos šokinėjimas buvo ir šaržuotas, bet kelis kartus pademonstruotas juokas buvo mistriškai atliktas. St. Kazlauskienei, kaip aiškėja, labiausiai tinka pagyvenusios, bet gyvo būdo moters rolės.

Apie Mamertą, gerokai sensterėjusį ir atsiduodantį senberniu Raudonauskienės sūnų, kurio rolę vaidino *A. Munčelis*, nėra ko ir kalbėti. Vienas A. Munčelio pasirodymas sukelia visų juoką, o jei dar rolė juokinga salėje kartais ir plojimai paigirsta.

L. Činčikas — račiaus Karaičio rolėje buvo savo vietoje, tik kai kalbėjo, nieks nieko neužgirdo. Matyt, kitaip jau ir būti negali.

Grįžo į sceną senas pažįstamas *J. Valiukevičius*, pasirodęs, kaip tikras scenos profesionalas, gerai suvaidinęs Suvinskio rolę. Būtinai reikėtų sunaudoti ši vaidybinė jėga, o juo labiau, kad artistų - mėgėjų grupė ne per didelė.

Nieko negalima būtų prikišti irgi nuo seniau su scena susigyvenusiai *N. Eidukonienei*, stropiai suvaidinusiai tarnaitės rolę. Taip pat buvo savo vietoje daktaro rolėje *P. Žemaitis*, kuris neturi teisės šalintis nuo scenos.

Tyčia palikau į galą romantines roles vaidinusius artistus; seną scenos mėgėją *J. Astašką* ir debiutantę *E. Savickaitę*. Gal tai bus mano asmeniška nuomonė, bet noriu pasakyti, ką galvoju apie mūsų romantinio pobūdžio dramas ir komedijas. Būtų gerai, kad romantinės ir meilės scenos iš mūsų veikalų būtų pašalintos bent 50-čiai metų, nes gaila žiūrėti, kaip artistai, kurie kitose rolėse parodo savo didelius gabumus, įsimylėjusiųjų rolėse kankinasi, prakaituoja ir vis į sceną dairosi, ar nieko nereaguos pirmose eilėse sėdį kunigai.

Pagaliau, norėčiau padaryti dar vieną pastabą jaunosios publikos adresu. Tiesa, vaidintojai kartais tyliai kalba, salė neturi akustinių savumų, bet kai kalbant artistams visoje salėje publika kušdasi, susidaro nejauki nuotaika. Vaidinimo reikia ne tik žiūrėti, bet ir klausyti; pasikalbėsime per pertraukas. Taip pat užleidžiant sceną niekur nieks nerėkia „bis".

R. Mackevičius.

• KORESPONDENCIJOS •

Švenčionys. *Sportiškų žaidimų atgarsiai.* „Aide" jau buvo rašyta, kad rugpiūčio 28 dieną vietos policija išskirstė lietuvių jaunimą, kuris uždarytos „Ryto" draugijos aikštėje buvo susirinkęs pažaisti sviediniu. Ryšium su tuo šio mėnesio 22 dieną vietos gyventojai d-ras Stasys Bielinis, mokytojai: Mykolas Gudėnas, Vladas Maminskas ir Vladas Šiekštelė, buvo pakviesti į neviešosios policijos įstaigą ir ištardyti. Jiems visiems ten surašyta protokolai. *V—tas.*

Krikianka, Melagėnų val. *Nubaudė už dokumentų nepriėmimą.* Iš vietos gyventojo Simano Maldžiūno šią vasarą Melagėnų valsčiaus valdyba buvo paėmusi karišką knygutę. Po kiek laiko knygutę grąžino, bet jau su pataisyta pavarde *Maldžiun*. Šio mėnesio 21 dieną S. Maldžiūnas buvo pakviestas į Švenčionių storastiją, kur ištardytas ir nubaustas už dokumentų nepriėmimą 50 auks. arba 2 savaitėm arešto. Jis aiškinosi, kad prieš tai niekam nebuvo davęs sutikimo taisyti jo pavardę ir dabar nesutinkąs, todėl remdamasis tuo jis negalėjęs priimti dokumentų su ne savo pavarde. S. Maldžiūnas bylą perdavė spręsti teismui. *Vydmantas.*

Reškutėnai, Kaltanėnų val. *Dėl naujo mokytojo.* Reškutėniškiai, netekę „Ryto" mokyklos, įteikė Švenčionių inspektoriui prašymą, kad jų kaime įsteigtų valstybinę pradžios mokyklą su dėstomąja lietuvių kalba. Podraug jie prašė skirti mokyklos vedėja buvusią „Ryto" mokyklos mokytoją Eleną Žižmaraitę. Jau mokslo metams prasidėjus, atvažiavo gerai žinomas (buvęs lietuvis?) mokytojas Boleslovas Purvinis, kuris pareiškė, kad jis esąs skirtas Reškutėnų mokyklos vedėju. Mokinių tėvai, nepasitikėdami naujai paskirtuoju mokytoju, prašė inspektorių atšaukti B. Purvinį, o jo vieton paskirti kitą. Tačiau inspektorius prašymą išsprendė neigiamai. Girdėti, kad tėvai tuo reikalu ketina siųsti prašymą mokyklų kuratoriui Vilniuje. *Reškutėniškis.*

Seinai, Suvalkų apskr. *Kooperatyvo reikalai.* Jau antri metai Seinuose veikia su dideliu vargu įsteigta Vartotojų Bendrovė - Kooperatyvas „Rūta". Šis kooperatyvas dabar turi per 100 narių, kurie yra ūkininkai. Šiemet rugpiūčio. 12 d. šio kooperatyvo valdybos pastangomis atidaryta kooperatyvo filija Bubeliuose.

Deja, apylinkės lietuviai gyventojai dar ne visi supranta savos kooperacijos reikšmę. Dar vis yra tokių, kurie, užuot pirkę savo kooperatyve, eina į žydų krautuves, kur ir prekės yra menkesnės ir mažiau yra švarumo.

Šio mėnesio pradžioje kooperatyvo vedėjas Juozas Maksimavičius gavo Suvalkų apskrities storastos pranešimą, kad jis per 30 dienų atsiųstų storastijos įstaigai savo pilietybės liudymą. Pranešime pažymima, kad jeigu liudymo nenusiųstų, toliau negalėsiąs eiti kooperatyvo vedėjo pareigų.

Antradieniais ir penktadieniai Seinuose būna turgai. Dabar juosna ūkininkai daugiausia priveža parduoti javų. Už rugių 100 kgr. gauna 12 auks., už avižų 100 kgr. — 10 auks. *Kranklys.*

Dargužiai, Valkininko valsč. *Kratos ir suėmimai.* Šio mėn. 24 dienos naktį atvykę Valkininko kopo kareiviai, iš Vilniaus keturi policijos valdininkai ir Valkininko policininkas Damidavičius darė kratą pas vietos gyventojus Feliksą Jankauską, stud. M. Uždavinį ir pas Vytauto Didžiojo gimnazijos abiturientą St. Saulėną. Sakė ieškąontrabandos keliu pargabentos nelegalios lietuviškos literatūros. Pas stud. M. Uždavinį ir abit. St. Saulėną nieko nerado. Pas Feliksą Jankauską radę keletą lietuviškų knygų ir laikraščių sukonfiskavo ir suėmė jo tris sūnus: Augustą, Vladą ir Stasį su žmona. Suimtieji susodinti į automobilį ir nuvežti į Vilnių, kur dar ir dabar tebelaikomi.

R. Lašelis.

Šklėriai, Gardino apskr. Uždarius mūsų sodžiuje „Ryto" privatinę mokyklą, buvo įsteigta valstybinė. Pirmus dvejus metus joje mokytojavo J. Čenytė-Graževičienė. Jos mokymu mes buvome patenkinti. Būdama lietuvė, ji sugebėjo suprantamai dėstyti visus dalykus. Sunkesnius, nesuprantamus lenkiškus žodžius bei išsireiškimus visada išaiškindavo vaikams jų gimtąja lietuvių kalba. Taip pat stropiai dėstė ir pačią lietuvių kalbą.

Dabar jau antri metai mūsų sodžiuje mokina V. Sobieskis. Jis lietuviškai supranta, bet kalbėti negali. Pernai jis tikybą dėstė lenkiškai, o vaikai atsakinėjo lietuviškai. Šiemet mokytojas jau liepia tikybą atsakinėti lenkų kalba, taip pat liepia įsigyti ir lenkiškus tikybos vadovėlius. Lietuvių kalbos pamokos dažniausiai būna trumpos.

— Mūsų jaunimas yra gana susipratęs. Šventadieniais ir šiaip laisvesnėmis valandomis laiko veltui neleidžia: skaito lietuviškus laikraščius arba žaidžia sportiškus žaidimus, mergaitės eina ratelių ir dainuoja gražias lietuviškas dainas.

Šio mėnesio 18 d. mes norėjome surengti lietuvišką vakarą, bet jis dėl ne nuo mūsų pareinančių priežasčių neįvyko. *Šklėrys.*

Ramaškonys, Lydos apskr. *Mėgsta dainas.* Ramaškonių jaunimas labai mėgsta dainuoti lietuviškas dainas. Tuo ypač pasižymi B. Bobinas, kuris turi gerą balsą ir kitus gali pamokinti taisyklingai (iš gaidų) dainuoti. Apskritai, Ramaškonių jaunimas savo gražiu dainavimu yra žinomas visoje apylinkėje.

Dabar Ramaškonys skirstosi į viensėdžius. Jie turi daug vargo ir rūpesčio, nes iš niekur negauna paramos. Jų trobesiai seni, sugriovus vien puvėsiai, o tuo tarpu naujos medžiagos neturi už ką nusipirkti. Miško medis dabar labai brangus — pusmetris 20 auks.

Vietos ūkininkai dabar yra įsitikinę, kad ir žemei dirbti reikalingas mokslas ir didesnis išsilavinimas, o ypač išėjus į viensėdžius, kur reikia parodyti daugiau sumanumo ir savarankiškumo *A.*

VILNIAUS KRONIKA

Mūsų redakcijos telefono numeris

Savo korespondentų ir bendradarbių patogumui „Aido" redakcija šiomis dienomis yra įsivedusi telefoną, kurio numeris yra *29-59*. Prašome šį numerį įsidėmėti ir pasinaudoti.

Šia patogia susisiekimo priemone ypač galėtų pasinaudoti mūsų provincijos korespondentai. Užuot aprašinėję *svarbesnius įvykius* laiškuose, galėtų trumpai pranešti telefonu. Kuriomis valandomis ir dienomis bus patogiausia su redakcija susisiekti, pranešime vėliau.

Uždaroma Vilniaus mūgė

Rugsėjo 17 dieną Vilniuje atidaryta vadinamoji Šiaurės Mūgė didelio pasisekimo neturi. Paskutinėmis dienomis ji daugiau pajvairinta žvėrelių, paukščių ir gyvulių parodomis.

Mūgė uždaroma spalių mėn. 2 dieną.

Atveztos šv. Andriejaus Bobolės relikvijos

Šiomis dienomis į Vilnių atveztos šv. Andriejaus Bobolės relikvijos, kurios laikinai padėtos arkivyskupo rūmų koplyčioje. Vėliau jos bus iškilmingai įneštos į Katedrą-Baziliką ir padėtos šv. Igno koplyčioje. Ta proga iš eilės per tris dienas bus rengiamos iškilmingos pamaldos Katedroje-Bazilikoje, šv. Jono ir šv. Kazimiero bažnyčiose.

Kunigų pakeitimai

Paskutiniu metu, Vilniaus arkivyskupo parėdymu, arkidiecezijos kunigų tarpe padaryta visa eilė pakeitimų.

Lietuviškas vakaras

Praėjusį sekmadienį (IX-25 d.) Vytauto Didžiojo gimnazijoje buvo surengtas vakaras. Vaidinta komedija „Pinigėliai".

Plačiau apie vakarą rašoma kitoje šio numerio vietoje.

Išvyko Kaunan lenkų ekskursija

Tenka sužinoti, kad Vilniaus kelionių biuras „Orbis" suorganizavo į Kauną ekskursiją, kuri iš Vilniaus išvyko praėjusį šeštadienį. Ekskursija (apie 40 asmenų) išvyko autobusu ir Lietuvos Valstybėje pabus keliolika dienų.

Teko patirti, kad ekskursijos dalyvių skaičių sudaro beveik vieni lenkai — iš lietuvių nė vienas nepakliuvo.

Vilniaus lietuvių „Varpo" choro dalyvių ir Vilniaus krašto lietuvių ūkininkų ekskursijos leidimų dar negavusios. Choro dalyviai dar negavę atskirų leidimų, o ūkininkų ekskursija dar nėra gavusi ir bendro leidimo.

Fizikų suvažiavimas Vilniuje

Šio mėn. 28 dieną Vilniuje prasidėjo iš visos Lenkijos fizikų suvažiavimas. Suvažiavimas užtruks iki spalių 1 dienos.

KARAS KINIJOJE

Karščiausi mūšiai ėjo ir eina prie Mėlynosios upės. Kiniečiai per dvi savaites atlaikė visus japonų puolimus. Jie pasitraukė toliau į vakarus tik po to, kai japonų kariuomenei pasisekė palaužti kiniečių frontą pačiame viduryje, prie Tenčašano miesto. Dabar japonai galės sparčiau žygiuoti į Hankau.

Kovos su partizanais japonų kariuomenės užpakaly nenuilstamai verda. Partizanams kartais pasiseka atimti iš japonų net didesnius miestus. Taip, jie per kelias dienas turėjo savo rankose didesnį Čifu uostą.

Ukrainų spauda apie Lietuvą

Šiemet lietuvių tautos šventės (IX-8 d.) proga, apie Lietuvą plačiai rašė Ukrainų laikraščiai. Štai, pavyzdžiui, vienas didžiausių ukrainų dienraščių „Novi Čas" Nr. 201 įdėjo straipsnį „Lietuvos valstybei dvidešimt metų".

Tame straipsnyje „Novi Čas", apibūdinęs trumpai Lietuvos—Ukrainos santykius praeityje, taip rašo apie ukrainų tautos nusistatymą Lietuvos atžvilgiu:

„Lietuvių tauta, sukūrusi savo valstybę tarp trijų didžvalstybių-tautų, neatsižvelgdama į nepatogias sąlygas, o kartais ir į kritišką padėtį, sugebėjo savo valstybę išlaikyti ir sustiprinti.

Tai matyti švenčiant šiemet lietuvių tautos šventę. Nepalaužiama valia gyventi savoje valstybėje davė lietuvių tautai jėgų nugalėti visas pavojingas padėtis.

Nepriklausomo valstybinio 20-ties metų gyvenimas ir laimėjimai duoda Lietuvai drąsos eiti į ateitį. Ir tikrai ateitis priklauso Lietuvai, neatsižvelgiant į valstybės didumą ir į gyventojų skaičių."

Lenkija—Čekoslovakija

laišką. Gavus šį laišką, kaip pranešama, pas p. Prezidentą tuojau buvo atvykęs Lenkijos užsienio reikalų ministeris Bekas.

Kitą dieną (IX-27 d.) Lenkijos Prezidentas specialiu kurjeriu nusiuntė Čekoslovakijos Prezidentui laišką-atsakymą.

Podraug pranešama, kad tas pats diplomatinis kurjeris nuvežė Čekoslovakijos vyriausybei Lenkijos vyriausybės notą, kurioje yra konkrečiai pasiūlyta kaip išspręsti Užolzės Silezijos klausimas.

Vengrija—Čekoslovakija

Pradėjus Hitleriui akciją dėl Sudetų vokiečių, sukruto ir Vengrijos vyriausybė. Kaip žinome, Vengrijos premjeras Imredy ir užsienių reikalų ministeris Kanya buvo nuvykę į Berchtesgadeną pas Hitlerį, su kuriuo aptarė Čekoslovakijos klausimą.

Netrukus po to Budapešte buvo surengtas mitingas, kurio metu kalbėtojai reikalavo prijungti prie Vengrijos tas Čekoslovakijos žemes, kuriose gyvena daugumas vengrų. Taip pat ir vengrų spauda pradėjo kampaniją už sienų peržiūrėjimą.

Prieš kelias dienas Vengrijos vyriausybė oficialiai pareikalavo, kad vengrų gyvenamos žemės būtų prijungtos prie Vengrijos.

Į tai Čekoslovakijos vyriausybė atsakė, kad jų gyvenantiems Čekoslovakijoje vengrams galinti duoti tas teises, kurias numato tautybių statutas, dar Hodžos vyriausybės paskelbtas.

Vadinasi, Vengrijos reikalavimus peržiūrėti sienas Čekoslovakijos vyriausybė atmetė.

Amerikos prezidento Ruzvelto telegramos ir Hitlerio atsakymas

Dar prieš Hitlerio kalbą, kurios laukė visa Europa, Amerikos prezidentas Ruzveltas kreipėsi telegrama į Hitlerį, Benešą, Čemberleną ir Deladierą. Savo ilgoje telegramoje Ruzveltas apibūdino dabartinę Europos padėtį ir priminė, kokių galima susilaukti pasėkų, jeigu kiltų karas.

Ruzveltas savo telegramą užbaigė šiais žodžiais.

„130 milijonų Amerikos piliečių vardu kreipiuosi į tamstas, kad nenutrauktumėt derybų ir vartotumėt priemones, su kurių pagalba galima būtų išspręsti klausimus taikingu būdu".

Apie šią Ruzvelto telegramą buvo žinoma jau pirmadienį (IX-26), bet Hitleris garsioje savo kalboje to nesuminėjo ir Amerikos visuomenė pasijuto įžeista.

Hitleris atsakė į prezidento Ruzvelto telegramą tik kitą dieną. Savo atsakyme Hitleris pareiškė, kad žino, kokios gali būti karo pasėkos, bet teigia, kad karo galimumas priklausąs ne nuo vokiečių, bet nuo Prahos ir tik ji galinti išgelbėti taiką.

Pažymėtina, kad po poros dienų prezidentas Ruzveltas išsiuntė Hitleriui antrą telegramą, kurioje siūlo tęsti derybas ir tuo tikslu sušaukti suinteresuotų valstybių konferenciją. Savo telegramą Ruzveltas užbaigė šiais žodžiais:

„Šiuo metu yra sprendžiamas dabartinio ir būsimo pasaulio likimas".

Spėjama, kad ši antroji Ruzvelto telegrama bus paskatinusi sušaukti Miuncheno konferenciją.

Ukrainų delegacija pas Lenkijos premjerą

Lenkų spaudoje pasirodė žinių, kad šio mėn. 27 dieną Lenkijos premjeras generolas Skladkovskis priėmė didžiausios ukrainų politinės organizacijos „Undo" delegaciją.

Ukrainų delegacija p. Premjerui nušvietė dabartinę Ukrainų padėtį Lenkijoje ryšium su dabartine padėtimi Europoje. Podraug ukrainų delegacija įteikė pageidavimus (dezideratus) dėl ukrainų gyventojų.

Pranešama, kad audiencijos metu buvo paliestas ir seimo rinkimų klausimas, nes iki šiol ukrainai dėl dalyvavimo rinkimuose dar nepasisakė.

Sugrįžo min. Lozoraitis

Kaip jau žinome, Lietuvos užsienių reikalų ministeris Stasys Lozoraitis buvo išvykęs į Ženevą, kur su Lietuvos delegacija dalyvavo Tautų Sąjungos pilnaties posėdžiuose. Dabar Kauno laikraščiai praneša, kad rugsėjo 26 dieną min. Lozoraitis jau buvo Kaune. Kitą dieną jis buvo priimtas pas Valstybės Prezidentą Antaną Smetoną, kuriam pranešė apie Lietuvos delegacijos Ženevoje nuveiktus darbus, savo pasitarimus su kitų valstybių atstovais ir plačiau nušvietė šių dienų nepaprastą tarptautinę padėtį.

×

Rugsėjo 28 d. įvyko Kauno miesto lietuvių tautininkų susirinkimas, kuriame ministeris pirmininkas kun. Vl. Mironas padarė platų pranešimą apie šių dienų Europos politinius įvykius ir padarė iš to viso atitinkamas išvadas

Iš Kauno spaudos matyti, kad Lietuvos visuomenė dabartine tarptautine padėtimi yra susidomėjusi nepaprastai. Tačiau laikomasi ramiai. Spauda ir sprendžiamieji veiksniai nesiangažuoja nei vienon, nei antron pusėn. Pasitenkinama vien bešališku įvykių nušvietimu. O žinių netrūksta. Didžiausieji Kauno dienraščiai turi savo korespondentus Prahoje, Berlyne ir Londone, iš kur kasdien suteikiama skaitytojams daugiau platesnių žinių.

Žiemos pagalba Lietuvoje

Kasmet Lietuvos Valstybėje žiemos metu šelpiami medžiaginės paramos reikalingi žmonės. Panašiai bus ir šiemet. Jau yra sudarytas Žiemos Pagalbos vyriausias komitetas, kuris kartu su Žmogaus Globos Draugija dabar ruošiasi šelpti neturtinguosius. Įvairiuose krašto miestuose ir miesteliuose jau veikia apie 300 Žiemos Pagalbos skyrių. Visur jau supirkinėjami įvairūs daiktai, ruošiamos aukų rinkliavos ir loterijos.

Pernai vien Kaune drabužiais buvo aprūpinta 1.785 šeimos, avaline — 813 asmenų, maisto produktais — 1891 šeima, malkomis — 1581 šeima, pinigais — 508 š., padėta mokėti butų nuoma 1210 šeimų. Be to, per labdarių organizacijas išdalinta daug drabužių, batų, maisto produktų, malkų ir kt. Šiemet manoma sušelpti dar daugiau žmonių. Ypatingas dėmesys norima atkreipti į benamius vaikus, kuriems bus įsteigti bendrabučiai, prieglaudos, bus šelpiami ir mokinami amato.

Kaip atsirado dabartinėje Čekoslovakijoje Sudetai

Kas yra dabartiniai Sudetai ir kaip jie atsirado dabartinėje čekų žemėje? Šiandien tų Sudetų reikalas sukrėtė visą pasaulį. Kaip jų ginčas su Čekoslovakija bus išrištas, šiuo momentu dar sunku pasakyti, bet nepaisant to, pažiūrėkime, kaip jie atsirado dabartinėje čekų teritorijoje", sako anglų dienraštis „Daily Herald".

Žiūrėk į vakarų Čekoslovakiją, kaip į branduolį, kuris yra pačiame Europos viduryje. Nuo to branduolio kelias į visas keturias jūras supančias Europą yra vienodas. Iš trijų pusių šį branduolį supa vadinamieji Sudetai, kurie gyvena kalnuose, kur jie pasistatė savo miestelius ir viensėdžius. Tai gražių pilių, kavos, grietinės, miškų, ošiančių krioklių ir mėlynų ežerų kraštas.

Dėl to šis kraštas nepaprastai gražus, jaunieji sudetai, grįžę iš užsienio, dažnai linkę pabučiuoti pasienio sargybinį, nes kitur išvažiavę jie labai pasilgsta savo gražių kalnų.

Šių kalnų kloniuose rasite daugybę įvairių įmonių, dirbtuvių, kuriose daugiausia dirba sudetai. Tuo tarpu čekai, kurie gyvena daugiau to branduolio centre, verčiasi žemės ūkiu. Tarp žemės ūkio ir pramonės beveik visur eina kova ir ginčai.

Kaip sudetai atsirado dabartinėje čekų žemėje? Ar jie visuomet ten gyveno?

Prieš krikščionybės laikus ten jau gyveno mažas vokiečių skaičius, bet vėliau jie iš ten išsikraustė. 500 metais po Kristaus gimimo čekai buvo vieninteliai viso krašto šeimininkai, bet tais laikais tas kraštas jau buvo žinomas kaip Bohemija. Vienas iš didžiausių jos valdytojų buvo karalius Venceslas, kuris buvo nužudytas 935 metais.

Apie 1200 metus vokiečiai pradėjo grįžti į dabartinį sudetų kraštą ir ten apsigyventi. Tais laikais buvo didelis kasyklų darbininkų pareikalavimas. Nuo 1200 metų iki šiol siena tarp Vokietijos ir Bohemijos buvo toje pat vietoje. Bohemijos vokiečiai niekuomet nebuvo Vokietijos dalis.

Dauguma vokiečių buvo išvyti iš Bohemijos karų metu, kurie prasidėjo 1415 m. po mirties čekų tikybinio reformatoriaus Jono Huso, kuris ir šiandien čekų laikomas tautiniu didvyriu. Bet vokiečiai kasyklų darbininkai vėl grįžo į šį kraštą, nes jie čia buvo reikalingi kaip moką dirbti darbininkai.

Tais laikais čekai ne vokiečių bijojo, bet Austrijos. 1620 metais Austrija nugalėjo čekus ties Baltuoju kalnu ir nuo to laiko iki Didžiojo karo pabaigos čekai nešė Austro—Vengrijos jungą. Austrijai užkariavus čekus, pradėta plataus masto vokiečių imigracija į dabartinį sudetų kraštą. Tuo pačiu metu visoje Čekoslovakijoje vokiečių kalba buvo paskelbta oficialia kalba. Per tris šimtmečius čekai buvo laikoma mažuma, o sudetai, kurie iš tikrųjų nebuvo vokiečiai, bet austrai, savo užnugaryje turėjo Austriją. Tik Didžiajam karui pasibaigus ir sudetus atskyrus nuo Austrijos, iš tikrųjų prasidėjo nesusipratimai tarp sudetų ir čekų.

Sudetų judėjimas pirmiausia prasidėjo vakariniame Čekoslovakijos kampe apie Egerį ir Ašą, kur gyventojai yra aukšto ūgio ir daug kuo skiriasi nuo savo tautiečių—sudetų šiauriečių. Šie Egerio ir Ašo gyventojai jau nuo senial pasižymi pangermanizmu ir neapykanta čekams, jie taip pat yra antisemitai. Iš šių sudetų hitlerizmas plito ir į kitas sudetų apylinkes. Būtų klaidinga manyti, kad visi sudetai yra hitlerizmo šalininkai, nes sudetų krašte ir yra Henleino priešų. Šios dvi žmonių grupės yra labai sumaišytos. Vokiečių gyvenamose srityse galima rasti daug čekų, o čekų srityse rasime daug vokiečių. Taip pat miesteliuose ir kaimuose galima rasti čekus ir vokiečius gyvenančius šale vienas kito. Taip gyvenant, aišku, daugelis čekų vedė vokietes, o vokiečiai čekes. Kai kuriose vietose dabar būtų sunku pasakyti, kuri šeimyna yra vokiečių tautybės ir kuri čekų, taip jie susimaišę. Kaip pavyzdį galima nurodyti, kad dabartinio sudetų vado Henleino motina taip pat yra čekų kilmės,—sako „Daily Herald" korespondentas, o sudetų propagandos viršininkui Dr. Sebekovskiui įsakyta tai laikyti paslaptyje. Bet tuo tarpu ir pačio Sebekovskio pavardė nėra vokiška...

„L. A."

„AIDO" REDAKCIJA ir ADMINISTRACIJA: Wilno, ul. Dąbrowskiego 5 — 1. Administracija priima nuo 9 iki 13 val.

REDAKCIJA gaunamus straipsnius ir korespondencijas taiso ir trumpina savo nuožiūra. Nespausdintų korespondencijų ir smulkesnių straipsnių redakcija nesaugo. Rankraščių savo lėšomis negrąžina.

PRENUMERATA: Metams — 3 auks. Užsienyje — 2 doleriai. Atskiro numerio kaina 10 skatikų. **Skelbimų kaina:** tik ketvirtame puslapy 20 skatikų už eilutę.

Leidėjas ir atsak. redaktorius **Liudvikas Cicėnas.** „RUCH" spaustuvė, Tatarska 6. Telef. 21-83